

**ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Розглянуто проблеми інвестиційної діяльності страхових компаній, структури активів, формування резервів. Проаналізовано світовий досвід фінансування страховими компаніями розробку нових продуктів, підготовку кадрів і ін. Наводиться перелік причин, що стримують розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності страхових компаній та заходів, що мають дати поштовх цьому виду діяльності в Україні.

Investment activities of insurance companies, structure of assets, forming of reserves are studied. The paper explores global experience of insurance companies in financing development of new products, training of personnel, etc. A list of causes that retard development of innovative and investment activities of insurance companies is made up and a set of measures to boost them in Ukraine is considered.

У сучасних умовах кожне підприємство зацікавлене в забезпеченні конкурентних переваг за рахунок технологічного рівня виробництва продукції, а тому намагається забезпечувати динамічний його розвиток. Однак самостійно підтримувати необхідні темпи розвитку технологій більшість українських підприємств не в змозі з різних причин. За таких умов важливим і актуальним для України є посилення акумулювання коштів різними інвестиційними інституціями, в тому числі і страховими компаніями, та направлення цих коштів на підтримку інноваційних програм.

Важливий внесок в дослідження проблем інвестиційної діяльності страхових компаній зробили українські науковці та економісти: В.Базилевич, А.Василенко, Н.Внукова, О.Власенко, С.Осадець, Р.Пікус, В.Тринчук, О.Філонюк, В.Фурман та інші.

На відміну від виробництва, де спочатку провадяться затрати капіталу, а потім, при реалізації, проходить їх відшкодування, – у страховій справі страховик спочатку збирає кошти і лише потім – зазнає затрат, що по-

в'язані з ліквідацією збитків в міру виникнення страхових випадків. При страхуванні життя взагалі утворюється довготерміновий резерв премії під майбутні виплати. Таким чином, завжди існує проміжок часу, коли страховик має у своєму розпорядженні значні кошти. Але, спостерігаючи за даними статистики можна побачити, що страхування життя в Україні, тільки починає розвиватися і об'єми премій з цього виду страхування є незначними. Тому, важливо проаналізувати та оцінити сьогоденну ситуацію, яка склалася на ринку страхових послуг, виокремити перешкоди, що "заважають" страховим компаніям вкладати кошти в інноваційні проекти та розглянути фактори, які дадуть їм поштовх до ефективної інвестиційної діяльності.

Протягом 2006 року відбувався не лише кількісний, але і якісний розвиток ринків небанківських фінансових послуг. Так, якщо за результатами 2005 року загальний обсяг активів небанківських фінансових установ становив 25,2 млрд. грн., то на кінець 2006 – 32,8 млрд. грн. (див. рис. 1).

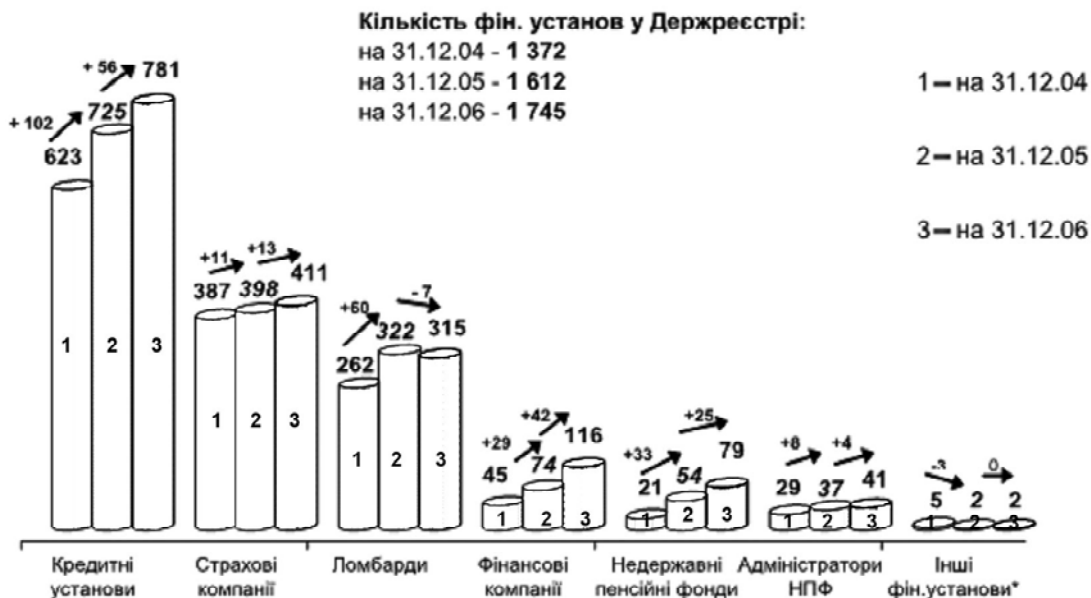

Рис. 1. Кількість зареєстрованих небанківських фінансових установ у 2004-2006 рр.

Як видно з рис. 1 кількість страхових компаній за останні 3 роки зростала, в середньому на 12 компаній щорічно, хоч це зростання порівняно із зростання кредитних установ, фінансових компаній та недержавних пенсійних фондів не таке суттєве.

На сьогоднішній день частка активів страхових компаній становить лише 8,43 % від всіх активів фінансових установ (див. рис. 2).

За даними рис. 2 можна зробити висновок, що небанківський фінансовий сектор у цілому ще значно відстає від банківського як по загальному обсягу активів, так і по темпах їх росту: якщо за 2005 – 2006 роки середньорічний приріст активів банків складав 58 %, то небанківських фінансових установ – 22 %.

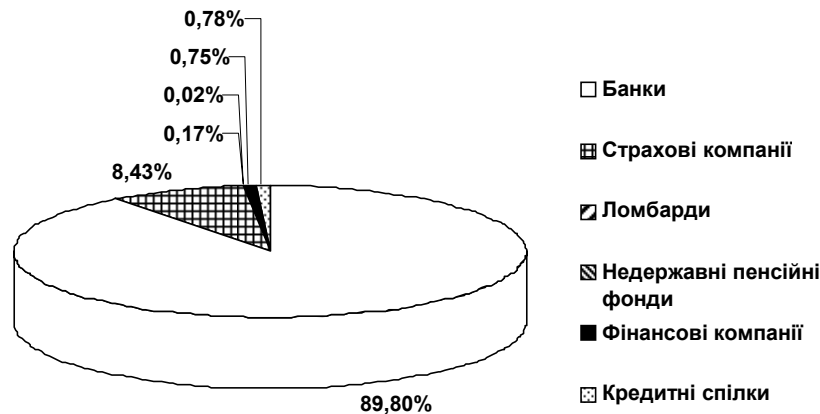

Рис. 2. Активи фінансових установ станом на 31.12.06 р. [7]

В цілому, відповідно до очікувань аналітиків, 2006 і початок 2007 року не принесли для українського страхового ринку особливих позитивних змін, а лише продовжувались тенденції, які були закладені у попередньому, 2005 році. Особливо в 2006 році українські страховики зменшували обсяги страхування фінансових ризиків, добровільного страхування відповідальності, об'єми внутрішнього перестраховування та перестраховування у нерезидентів; але зростали страхові виплати, обсяги премій зі страхування життя та статутні фонди страховиків [1, 19].

Варто зазначити, що на кінець 2006 року в Держреєстрі містилась інформація про 411 страховиків, з них 55 компаній зі страхування життя. За рік було зареєстровано 33 нові страхові компанії, з яких 26 отримали ліцензії на види страхування інші, ніж страхування життя, та 7 – на здійснення страхування життя. У той же час 20 страхових компаній протягом року з різних причин припинили свою діяльність, у тому числі 2 компанії зі страхування життя. У результаті за рік кількість страховиків збільшилась на 13 компаній.

Іноземні інвестори продовжували досить активно вкладати кошти в українських страховиків і ринок поповнився ще декількома страховими компаніями з гучними іноземними іменами.

Протягом 2006 року після впорядкування операцій з перестраховування стабілізувалася ситуація на страховому ринку, про що свідчать показники його діяльності.

По всіх основних показниках – обсяг активів і сплачених статутних фондів, обсяги сформованих резервів, отриманих страхових премій та здійснених страхових виплат – досягнуто приросту від 7,6 до 41,2 відсотка порівняно з попереднім роком.

Значними темпами розвивають свою діяльність компанії зі страхування життя: за 2006 рік ними отримано страхових премій на 40,3 % більше, ніж у попередньому році, здійснено страхових виплат на 65,4 % більше. Після різкого спаду в інфляційні дев'яності роки цей колись найрозвиненіший класичний вид страхування швидкими темпами відновлює свої позиції, хоча його частка поки що залишається незначною – за 2006 рік обсяг валових премій із страхування життя складав усього 3,3 % від загального обсягу страхових премій.

Загальний сплачений статутний капітал страховиків у порівнянні з 2005 роком зріс на 1,7 млрд. грн. і склав 8 391,2 млн. грн. на кінець 2006 року.

Кількість страховиків за участю іноземного капіталу збільшилась на 8 і досягла 66 компаній. Протягом 2006 року сума іноземних інвестицій у галузь страхування зросла з 897,6 млн. грн. до 1 093,5 млн. грн., але при цьому її частка в загальному розмірі сплачених статутних фондів дещо знизилася: 2005 рік – 13,4 %, 2006 – 13,0 %.

Розвиток страхового ринку протягом останніх чотирьох років характеризується основними показниками його діяльності, представленими в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка основних показників діяльності страхового ринку

Показники	2003	2004	2005	2006	Темпи приросту, %		
					2004 /2003	2005/ 2004	2006/ 2005
Кількість страховиків	357	387	398	411	8,40	2,84	3,27
в тому числі страховики, які мали право здійснювати страхування життя	30	45	50	55	50,00	11,11	10,00
Обсяг сплачених статутних фондів, млн. грн.	3 523,9	5 514,5	6 641,0	8 391,2	56,49	20,43	26,35
Обсяг сформованих страхових резервів, млн. грн.	3 775,0	8 272,2	5 045,8	6 014,1	119,13	-39,00	19,19
Загальна сума активів, млн. грн.	9 029,8	17 543,3	12 381,7	17 488,2	94,28	-29,42	41,24
Валові страхові премії, млн. грн.	9 135,6	19 431,4	12 853,5	13 829,9	112,70	-33,85	7,60
Чисті страхові премії, млн. грн.	6 894,4	9664,5	7 482,8	8 769,4	40,18	-22,57	17,19
Валові страхові виплати, млн. грн.	860,6	1 540,3	1894,2	2 599,6	78,98	22,98	37,24
Рівень валових виплат, %	9,42	7,93	14,7	18,8	-15,82	85,37	27,89
Чисті страхові виплати, млн. грн.	799,5	1 410,6	1 546,7	2 326,2	76,44	9,65	50,40
Рівень чистих виплат, %	11,6	14,6	20,7	26,5	25,86	41,78	28,02

* За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Отже, протягом 2006 року спостерігалось підвищення всіх основних показників діяльності страхового ринку

порівняно із 2005 роком. Тому можна зазначити, що страховий ринок України мав позитивну динаміку всіх

основних показників своєї діяльності. При цьому якщо до 2005 року значну частку його розвитку забезпечували схемні компанії, орієнтовані на мінімізацію оподаткування суб'єктів реального сектора економіки та виведення капіталів за кордон за рахунок перестраховання у нерезидентів, то у 2006 році приріст показників діяльності страхового ринку забезпечувався за рахунок класичних видів страхування.

У порівнянні зі країнами-сусідами український ринок страхування за обсягами страхових премій у 2006 році

переважав такі країни як Румунія та Болгарія, але тільки за рахунок премій отриманих за ризиковими видами страхування. Спостерігаючи за даними статистики можна побачити, що страхування життя в Україні, тільки починає розвиватися і об'єми премій з цього виду страхування є незначними, навіть у порівнянні з Румунією. Так країни з більш розвинутою економікою мають більшу частку премій зі страхування життя у валовому обсязі страхових премій. Так, ця частка у Польщі складає 42 %, а в Угорщині близько 44 % (див. рис.3).

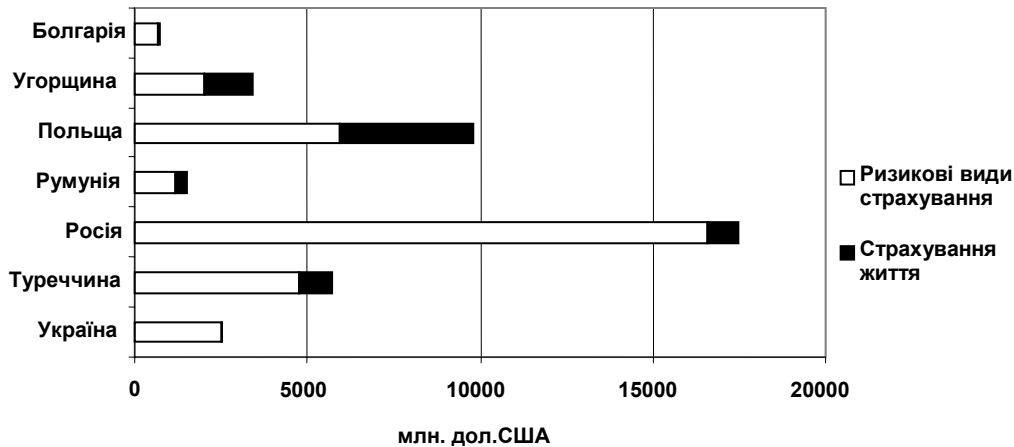

Рис. 3. Страхові виплати у 2006 році. За даними Департаменту аналізу та статистики ЛСОУ

В цілому за результатами проведеного аналізу можна зробити загальний висновок, що український страховий ринок, майже закінчив перетворюватись після законодавчих змін 2004 року. Він став більш класичним, поступово набирають темпи так звані соціальні види страхування (медичне страхування, страхування життя), але недостатньо розвинута законодавча база не дає змогу вийти цим видам страхування на перші позиції. Тому, без значних змін у законодавстві не слід очікувати значного зростання премій за цими видами.

Рівень капіталізації та інвестиційні можливості страховиків продовжували зростати. Частка загальних активів страховиків у ВВП склала в минулому році 4,5 %.

Станом на кінець 2006 р. сукупний розмір активів страховиків (валюта балансу) становив 23 994,6 млн. грн., з них активи, визначені статтею 31 Закону України "Про страхування" 17 488,2 млн. грн., в тому числі 1 192,9 млн. грн. права вимоги до пере страховиків. На рис. 4 при представлені показники щодо обсягів активів страхових компаній за останні 4 роки.

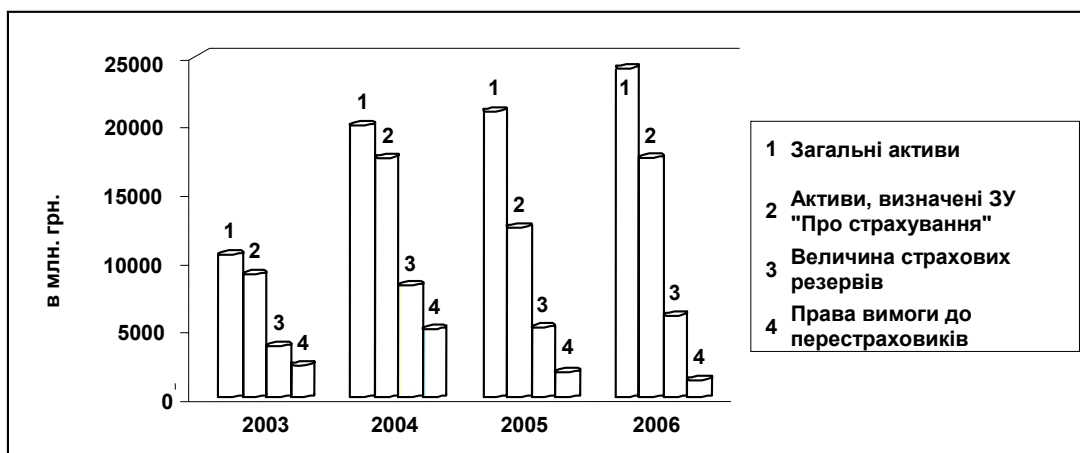

Рис. 4. Величина активів страховиків за 2003-2006 рр. [7]

Як видно з рис. 3 загальні активи (згідно з балансами) страхових компаній з 2003 року зростають, але якщо брати до уваги, ті активи, що визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" їх величина у 2005 році різко знизилась порівняно із 2004 роком, а у 2006 цей показник хоч і зріс, але так і не досягнув показника 2004 року.

Порівняно із 2004 року у 2006 році знизилась страхові резерви на 2258 млн.грн. та права вимоги на 3849 млн.грн.

Станом на 31.12 2006 сплачений статутний капітал страховиків становить 8 391,2 млн. грн. та у порівнянні з 2005 роком зріс на 1,7 мільярдів гривень. Іноземні

інвестиції у статутних фондах мали 66 страхових компаній на суму 1 093,5 млн. грн. (у 2005 р. – 58 компаній з іноземним капіталом 897,6 млн. грн.)

Інституційна спроможність страхового сектора залишається найвагомішою серед інших секторів небанківських фінансових ринків. Частка страховиків складає понад 80 % загальної вартості активів ринків небанківських фінансових послуг.

Величина сформованих страхових резервів станом на кінець IV кварталу 2006 року становила 6 014,1 млн. грн., що на 968,3 млн. грн., більше ніж на кінець IV кварталу 2005 року. Структура активів, які були визначені страховиками для представлення страхових резервів наведена в табл. 2:

Таблиця 2. Структура активів страхових компаній у 2006 р.

Актив	Величина активу у млн. грн.	Величина активу до загальної суми активів у %
Депозити (банківські вклади)	2 858,7	46,0
Банківські метали	41,0	0,7
Нерухоме майно	368,9	5,9
Права вимоги до перестраховиків	1192,9	19,2
Інвестиції в економіку України	7,0	0,1
Кредити страхувальникам-громадянам	0,7	0,01
Грошові кошти на поточних рахунках в касі	492,4	7,9
Цінні папери, в т.ч.:	1315,8	21
акції	853,8	13,7
облігації	219,9	3,5
цінні папери, що емітуються державою	180,5	2,9
іпотечні сертифікати	1,6	0,03

* За даними Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Отже, до загальноприйнятих (відповідно до законодавства України) об'єктів інвестування для страхової компанії відносяться:

1. Банківські депозити.
2. Нерухомість.
3. Акції та облігації.
4. Іпотечні сертифікати.
5. Банківські метали та прямі інвестиції.

Ріст страхових резервів і жорсткість вимог регулятора актуалізують питання управління активами – це спричиняє необхідність створення відповідної інфраструктури (ризик-менеджмент, аналітика, управляючі портфелем), а обмеженість інструментів на фінансовому ринку розподіляє ресурси страхових компаній між банківськими депозитами, облігаціями та акціями.

З таблиці 2 видно, що на сьогоднішній день банківський депозит найпростіший і найбільш відпрацьований і гнучкий інструмент інвестування для страховиків, тому найчастіше використовується. З 2003 по 2006 роки спостерігалась тенденція розміщення коштів страхових резервів на депозитах у національній та вільноконвертованій валюті, що становило від 43 до 52 % від загального обсягу страхових резервів компаній зі страхування життя. Така ситуація склалася під впливом ряду чинників. По-перше, робота з банками з питань розміщення коштів на депозитних рахунках характеризується низькими витратами, оскільки для цього не потрібно залучати професійних посередників на фінансовому ринку, і не потребує багато часу, оскільки умови депозитного договору є стандартними для багатьох банків. а обслуговування такого договору здійснює сам банк.

По-друге, банківські депозити в порівнянні з іншими інструментами фінансового ринку приносять гарантований і достатньо високий дохід, який буде виплачено страховій компанії в будь-якому випадку, навіть у разі банкрутства банківської установи. В Україні банківський сектор, на відміну від фондового ринку, має більш по-

тужний наглядовий орган (НБУ), який чітко виписав процедуру та методологію розрахунку доходності коштів, залучених банківською установою шляхом укладання депозитної угоди.

По-третє, даний ринок є дуже активним через жваву конкуренцію між банками за клієнтами, яким у даному випадку є страхові компанії. А переконливим моментом при виборі банку найчастіше є одержання комплексу послуг від одного банку, в тому числі і послуг банку як керуючого активами страховика.

Проте правилами дозволено представляти лише 50 % страхових резервів із страхування життя у вигляді банківських вкладів. В тому числі не більше 10 % – в зобов'язання одного банку.

Але не потрібно також забувати, що депозит у банку дає можливість крос-продажів між банком і страховиком, а також спрощує процес акредитації.

Біля 21 % всіх активів страхові компанії вкладають в цінні папери, з них біля 14 % в акції. Вкладення в акції більш прибуткове, але й більш ризиковане – на акціях можна як швидко заробити та к і швидко втратити. Тому з огляду на необхідність у високій аналітичній підготовці й навичках у практиці, в акції страховики мало вкладають – це прерогатива, як правило, портфельних інвесторів.

На сьогоднішній день інвестуючи гроші страхових найбільше може заробити саме від вкладання коштів у цільові облігації. Класична модель ринку облігацій фактично являє собою аналог банківського депозиту. Якщо ж розглядати інвестиційну діяльність страховика з погляду більшої прибутковості, ніж класичний депозит, і мати додаткову можливість реінвестування коштів, то в цьому може допомогти ринок цільових облігацій, який сконцентрований у будівництві й приносить дохід більше, ніж класичний ринок облігацій. Це пов'язано з тим, що інвестиції в нерухомість більш рентабельні й більш ризикові. Переваги та недоліки даного виду облігацій наведені в табл. 3.

Таблиця 3. Переваги та недоліки цільових облігацій

Переваги цільових облігацій	Недоліки цільових облігацій
більш висока прибутковість (ніж по інших корпоративних облігаціях)	ускладнена процедура покупки й перепродажу облігацій
більш висока ліквідність (ніж по традиційній нерухомості)	більш високий ризик (ніж по інших традиційних облігаціях)
немає проблем з оподаткуванням (ПДВ)	додаткові витрати, пов'язані з обігом цінних паперів на ринку, а також складнощі при погашенні облігацій ніж по інших корпоративних облігаціях
цінний об'єкт для застави і для захисту активів в інші активи привабливий інструмент для фондових спекуляцій.	

Ще одним інструментом інвестування, який більш близький і зрозумілий страховикам, є інвестування в нерухомість, що, будучи гарним об'єктом для застави й більш високоприбутковим, ніж банківські депозити (обумовлений ростом цін на нерухомість), має ряд недоліків. Так нерухомість спричиняє додаткові витрати на утримання й витрати при її покупці – продажі (друга проблема в меншій мірі тривожать страховиків. тому що страхові компанії, як правило, нерухомість здобувають для здачі в оренду, а не для перепродажу). Ще один перспективний інструмент – пряме інвестування. До

пріоритетних напрямків інвестування може стати: видобуток корисних копалин, розвиток транспортної інфраструктури, сектора зв'язку й телекомунікації, інфраструктура туризму, будівництво житла.

Наприклад, зараз поширеним є явище купівлі іноземними інвесторами українських страхових компаній. Найбільш помітною була операція приватизації державного пакета акцій СК "Оранта", казахстанським банком "ТуранАлем" був проданий належавший державі пакет 25 % + 1 акція СК "Оранта" (див. табл. 4).

Таблиця 4. Найбільші покупки на українському страховому ринку

№	Стратегічний інвестор	Куплена СК	Страхові премії за 1 півріччя 2007, млн. грн.	Активи на 01.07.07, млн. грн.
1	Банк ТуранАлем" Казахстан)	"Оранта"	276	394
2	Generali Group (Італія)	"Дженералі гарант"	217	395
3	Інгострах	"Інго-Україна"	188	213

Аналіз досвіду розвинутих іноземних країн показує, що в умовах ринкової економіки страхування є важливим чинником розгортання інвестиційної діяльності. Страхові компанії виступають у двох якостях. З одного боку в процесі здійснення своєї основної (операційної) діяльності вони страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від ймовірних ризиків і цим самим стимулюють інвестиційну активність, інноваційний розвиток, з іншого – виступають безпосередніми інвесторами [2,40].

Дослідження показують, що основним джерелом одержання прибутку для страхової організації більшість цивілізованих країн є не збір страхових платежів, а інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються, як правило, на фінансування страхових операцій, на дотації збитковим видам страхування, розробку нових продуктів, підготовку кадрів й ін.

Як бачимо, в Україні встановилась протилежна ситуація, тобто страхові компанії не бажають вкладати свої кошти в різні інноваційні проекти, оскільки ці вкладення вважаються занадто ризиковими. І взагалі, українські страхові компанії займаються переважно страховою діяльністю та значно менше інвестиційною, на це впливає ряд стримуючих факторів (див. табл. 5).

Таблиця 5. Фактори, які стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній [1, с.39]

Політична та економічна нестабільність	70,6 %
Обмежений перелік інвестиційних інструментів	47,1 %
Зарегульованість ринку	35,3 %
Високий ризик	35,3 %
Корупція	29,4 %
Відсутність фахівців	17,6 %
Низька дохідність інвестицій	17,6 %
Недостатня інформація для прийняття рішень	17,6 %
Невисока ліквідність	11,8 %
Законодавчі колізії	5,9 %

Не достатнє використання страховими компаніями свого власного потенціалу, як фінансового інституту, який акумулює кошти населення та підприємницьких структур і розміщує їх у процесі інвестиційної діяльності, негативно впливає на інноваційний розвиток економіки держави [3, 15].

Отже, фінансові ресурси, які акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестиційних вкладень перевищують загальнофінансових інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди. Тому для забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності українських страхових організацій необхідно внести деякі зміни до законодавства, що регулює страховий ринок, які були б направлені на: побудову ефективної системи оподаткування страхової галузі; запровадження механізму надання фіскальних преференцій суб'єктам господарювання, які здійснюють витрати на наукову та науково-технічну діяльність; підтримку страхових компаній, що інвестують у високі технології з боку держави. Також потрібно стимулювати страхування життя, залучати провідних фахівців до розв'язку даної проблеми, держава саме повинна підтримати інноваційні галузі на початкових стадіях їх фінансування, і перш за все необхідно стабілізувати політичну та економічну ситуацію в Україні.

1. Аналіз та прогнози розвитку страхового ринку // Страхова справа.- 2006. – №5 – С.12-21. 2. Василенко А., Тринчук В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети // Страхова справа. – 2006. – №3. – С.38-46. 3. Власенко О.О. Європейський досвід страхування життя та пенсійного страхування // Фінанси України – 2005. – №2 – С. 23-29. 4. Досвід інвестиційної діяльності та стратегії розвитку міжнародних страхових груп // Страхова справа.- 2006. – №2 – С.42-51. 5. Інвестиційна привабливість страхового ринку України та Росії // Страхова справа.- 2006. – №2. – С.18 –22. 6. "Страховий бізнес України": Довідник/ Кер.проекту С.Падій; пер.англ. Г.Шевченко. – К.: "АРТ-МЕДІА", 2007.- 160 с. 7. www.dfp.gov.ua.